

V. Podsumowanie

58. Na zaproszenie Marszałka Senatu Komisja Wenecka zbadała niedawne nowelizacje ustaw dotyczących sądownictwa przyjęte przez Sejm w grudniu 2019 r. Komisja przypomina, że już w swojej Opinii dotyczącej Polski wydanej w 2017 r. wyraziła znaczne zaniepokojenie reformą zapoczątkowaną wówczas przez Rząd. Reforma ta „umożliwiła władzy ustawodawczej i wykonawczej daleko idącą i szeroką ingerencję w wymiar sprawiedliwości” i w związku z tym „stanowiła poważne zagrożenie dla niezależności sądownictwa” (§ 129).

59. Niestety niektóre ze zmian wprowadzonych w grudniu 2019 r., chociaż służą próbie rozwiązania problemów wynikających z reformy 2017 r., można je postrzegać jako dalsze podważanie niezależności sądownictwa. Mianowicie na mocy tych zmian wolność słowa sędziów i ich prawo do zrzeszania się są poważnie ograniczane. Polskie sądy praktycznie tracą możliwość badania, czy inne sądy na terenie kraju są „niezależne i bezstronne” zgodnie z przepisami europejskimi. Udział sędziów w wymiarze sprawiedliwości zostaje w dalszym zakresie zmniejszony: organy samorządu sędziowskiego zostają, w istotnych sprawach, zastąpione kolegiami złożonymi z prezesów sądów mianowanych przez Ministra Sprawiedliwości. Wprowadzone zostają nowe wykroczenia dyscyplinarne i jeszcze bardziej zwiększony zostaje wpływ Ministra Sprawiedliwości na postępowania dyscyplinarne. Sądy apelacyjne nie będą już mogły oceniać, czy sądy niższej instancji zostały poprawnie obsadzone, przez co stronom sporu odbiera się istotną gwarancję procesową. Wprowadzone zostają postanowienia mogące w jeszcze większym stopniu ograniczyć rolę sędziów Sądu Najwyższego w procesie wyboru Pierwszego Prezesa. I wreszcie niektóre z tych postanowień można interpretować jako skutkujące unieważnieniem wyroków już uprawomocnionych.

60. Komisja Wenecka rozumie, że polski porządek prawny znajduje się w trudnej sytuacji: w wyniku kontrowersyjnej reformy z 2017 r. „stare” instytucje sądownicze de facto odmówiły uznania legalności „nowych”. Tę „schizmę prawną” należy szybko rozwiązać, co z pewnością wymagać będzie dalszych zmian ustawodawczych. Jednakże zmiany z grudnia 2019 r. nie stanowią odpowiedniego sposobu na osiągnięcie tego celu. Zmniejszają one niezawisłość sądownictwa i stawiają polskich sędziów w niemożliwym położeniu, jako że grozić im będą postępowania dyscyplinarne za decyzje wymagane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka oraz na mocy prawa Unii Europejskiej i innych aktów międzynarodowych. W związku z tym Komisja Wenecka zaleca, by tych zmian nie wprowadzać.

61. Należy znaleźć inne rozwiązania. Aby nie dopuścić do pogłębiania się kryzysu, Komisja Wenecka zachęca polskiego ustawodawcę do poważnego zastanowienia się nad wdrożeniem głównych zaleceń zawartych w Opinii Komisji Weneckiej z 2017 r., a mianowicie:

- powrót do wyboru 15 członków Krajowej Rady Sądownictwa (KRS) nie przez Parlament, ale przez sędziów;
- znacząca zmiana składu i struktury wewnętrznej dwóch nowo utworzonych „superizb” i zmniejszenie ich uprawnień, aby przekształcić je w normalne izby Sądu Najwyższego;
- powrót do obowiązującej przed 2017 r. metody wyboru kandydatów na stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego lub opracowanie nowego modelu, w którym każdy kandydat zaproponowany Prezydentowi RP musi mieć poparcie większości sędziów Sądu Najwyższego;
- przywrócenie uprawnień samorządowi sędziowskiego w opiniowaniu mianowania, awansowania i odwoływania sędziów; zapewnienie, aby prezesi sądów nie mogli być mianowani i odwoływani bez udziału samorządu sędziowskiego.

62. Konieczne będą dalsze działania ustawodawcze w celu wdrożenia tych zaleceń i Komisja Wenecka pozostaje do dyspozycji polskich władz w zakresie udzielenia dalszej pomocy w tym zakresie